

עם ראשי התנועה וחבריה. אין ספק כי לא יקשה לעקוב אחר דרכו של "השומר הצעיר" בקונטרסים הרבים של ויכוח, בליקוטי ה"תזיסים", בדברי זכרונות, באסופות וכו'. הואיל והמדובר באידיאולוגיה ולא במדיניות מפלגתית כלפי-פנים וכלפי-חוץ הרי זה חומר-מקורות מספק בהחלט. התוצאה שהפיק ד"ר מרגלית היא רבת-רושם ביותר, ובין עבודות-המחקר שהוציא באחרונה המכון לחקר-הציונות שליד אוניברסיטת תל-אביב זוהי בלי ספק העבודה המושלמת ביותר, שלא לדבר על הענין המיוחד שבה. הפנות האינטלקטואלית של מרגלית (הוא עצמו, כמדומה, איש "גורדוניה" בעבר) והמיתודה המדעית הקפדנית אינן נפגמות עקב מידת ההערכה שחש ההיסטוריון כלפי התופעה שאותה הוא חוקר.

לא מעטים עסקו בנפתוליה הרעיוניים והמדיניים של תנועת "השומר הצעיר" לגילגוליה. היתה זו תנועה שצרה בחופה חוויות-נעורים וחוויות מהפכניות-משיחיות רבות והתכוונה לברוא צורת קיום-צוות חדשה בארץ-ישראל. היא היתה גם זירת פולמוסים אידיאולוגיים עזים. מה היה כוח-החיים שקינן בה ואיפשר לה משך-קיום ארוך כל-כך ב"ראש" המחנה הסוציאליסטי-הציוני? מה נתן בה את הכוח להתאושש ולקום שוב ושוב משולי הדרך גם כאשר מצאה כי ה"תזיסים" המנוסחים ברוב למד-נות ובמיטב המסורה נשארו אי-שם בריחוק-זמן מן המציאות החדשה?

תשובה על שאלות אלו נמצא אולי בקביעתו של ד"ר מרגלית כי "השומר הצעיר" הוא גוף-כלאיים: "הוא יצא מן המסורת הראשונה (מסורת פופוליוזם, של סוציאליזם הומאניסטי, אנארכו-אינדיבידואליסטי, המדגיש את העדה ואת שיכלול היחיד, הנוטה לאינטרוברטינות ולדתיות) והרכיב עליה, בתקופה המתוארת בזה, את המסורת השניה—את המארקסיזם המהפכני". לכך יש להוסיף כי "השומר הצעיר" הקים שרשרת מפוארת של יישובים חלוציים וטיפח בהם כמה דורות של חלוצים "שרשיים", שיצרו קיבוץ-עדה ארצישראלי מיוחד-במינו. המסורת ה"עדתית" הביתית

כי טענה זו לא היתה יסוד במציאות של שנת 1917.

המחקר עוקב אחרי תולדות הארגונים הציוני-יים בארצות-הברית בתקופת-השנים הנזכרת, אתר השקפותיהם של אחדים מראשיה של הציונות האמריקנית—שכטר, מגנס, פריד-לנדר, ליפסקי, גולדברג ואחרים—ואחר חיבוטיה ולבטיה של התנועה בשאלות החיוניות לה ובראשן שאלת "הנאמנות הכפולה" והגדרת היהדות ("אומה או דת?"). למעשה, תחילתה של הציונות האמריקאית ככוח מדיני כלשהו וככוח בתוך המחנה הציוני העולמי חלה רק בשנות המלחמה העולמית, עם בחירתו של לואי ברנדייס לנשיאות "הוועד-הפועל הציוני" ועלייתו לראשות הציונות האמריקאית. מבחינה זו משמש מחקרו של אביתר פריזל רק פרק מבוא לתולדותיה של הציונות האמריקאית. העיקר עודו לפניו.

י. ש.

"השומר הצעיר"

"מה שנחוצך כעת מעל לכל, הוא נסיון לשחזר את העבר על-פי התעודות ובמיטב הפנות האינטלקטואלית, לגלות את המש-מעות שהיתה לחוויות, למעשים ולתורות לגבי בני הדור ההוא או הדורות ההם שפעלו בתנועה; לענות על השאלה הפשוט-טה-לכאורה, אך המורכבת מאד: מי היו האנשים שהקימו את התנועה, מה היו מניעיהם, בפני איזה כורחים ניצבו ומה הברירות שבהן נקראו להכריע; מה ביקשו להשיג ומה המשמעות שביקשו לתת לחייהם".

אלקנה מרגלית בדק את התפתחותו הרעיונית של "השומר הצעיר" על-פי חומר רב מאד ממקורות ראשוניים והוסיף לכך הרבה שיחות

* אלקנה מרגלית: "השומר הצעיר"—מעדת נעורים למארקסיזם מהפכני; אוניברסיטת תל-אביב / הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1971; 399 עמ'.

נשארה תמיד המנוע הדוחף ומקים את הגוף הפוליטי נושא האידיאולוגיה ובעל הדוקטרינות המדיניות.

ההתנגשות בין אידיאלים למציאות משתנה היתה חריפה מאד אצל "השומר הצעיר". האידיאלים השתנו באטיות עצומה, ההתפכחות היתה תמיד אטית מאד, ועם כל זאת הוסיף הגוף החברתי-המדיני, על קומץ מנהיגיו "הנצחיים" וה"מנדרינים" בעלי-הוותק שלו, להתקיים, לפעול, להתסיס, להתאחד ולהתפלג, להקיץ מתרדמות ולחזור אל תנומות חדשות.

המחקר שלפנינו אינו עוסק בכל התקופה שמאז 1936—דרכו של "השומר הצעיר" בימי המנדט הבריטי, הצעתו לפתרון דו-לאומי. הקמת מפ"ם, האיחודים, אימוץ הלניניזם-סטאליניזם וכד'. הוא דן בצמיחתה של התנועה על הרקע החברתי-התרבותי של אירופה המזרחית והתיכונה בראשית המאה, עד בוא "השומר הצעיר" לארץ-ישראל עם "העליה השלישית" בתום המלחמה העולמית הראשונה, ועל לבטי ההגשמה והחזון של אנשי התנועה בארץ. על רקע התעניינות אופנתית ב"דימונולוגיה" של "השומר הצעיר" בראשית דרכו הארצישראלית, בפולחן העדה ומנהיגיה, יש להעיר כי אלה מוצבים כאן במקומם הנכון כרכיב אחד במסכת אידיאית-רגשית-חלוצית מורכבת מאד ורור-חשת-חיים. "השומר הצעיר", מראשית דרכו, למרות מה שהצטייר לאחר-מכן, לא היה תנועה מונוליתית אלא תנועה סינתטית, במובן זה שורבה דעות התרועעו בתוכה ועיצבוה, עד שלבשה את ציבונה ההרמטי-הדוגמתי. יומרות גדולות להנהגה פוליטית ומשיחות חברתית-כלכלית נשארו בגדר יומרות בלבד. "השומר הצעיר" לא היה אואנגארד, והפתרונות האנושיים-החברתיים שהציע היו פתרונות לקבוצות בודדים בלבד ולא להמוני-עם. לא פליאה היא שכמבט-לאחור טוענים נגדו כי הקים למעשה קומונות שנועדו לתת מרפא ליחידים המתקבצים בהם תוך אדישות לגורל הרבים וכי באורח פארא-דוקסלי הפכו קומונות אלו לקיבוצי-ספר בעלי ערך אסטרטגי-מדיני ראשון במעלה

המאוכלסים צעירים ומבוגרים שהוכיחו טיבם כלוחמים מעולים.

יש להמליץ במיוחד על הפרק הראשון בספר של מרגלית: "המורשת של תנועת-הנוער והתפתחותו של "השומר הצעיר" נסקרת על הרקע הרחב של התופעות במערב, תח מעקב אחר המאבק הרצוף בין השפעות שונות ופעולתן על חברת הנוערים היהודית הציונית-החלוצית הזאת. בגוף המחקר נוקט מרגלית דרך כתיבה שיטתית ובהירה שריבוי החומר אינו מכסה בה על עיקרי הדברים הוא פותח כל חלק בספרו בתיאור "דפוסים המציאות" הארצישראלית בשנים הנדונות מתאר את פגישת התנועה עם המציאות את דרכי תגובתה ואת הדרכים בהן עיצבה הסביבה החדשה את דפוסי התנועה. כן סוקר המחקר את יחסי "השומר הצעיר" בתקופת הנדונה עם מפלגות השמאל האחרות ואת יחסו לערבים, את עמדותיו בתחומי המדיניות המקצועית ואת ההתפתחות הארגונית-הרעיונית עד שנת 1936.

י. ש.

כנרת

"הרוח בין עפאי הפיקוס / מניף אל חלוני / שרביט עלים רחב-כף / יד רעים / עלים רבים נשרו לעת שלכת / וסערו בקול סירים— / רבים מהמה ירוקים על בד / עם ציפורי השיר" (28).

לוי בן-אמיתי, חבר דגניה ב', קיבץ בספרו השני מבחר מן הראשון, עם 25 שירים חדשים שמקורם, גופם ואווירתם—בקעת הכינרת. אלה הם פיוטים עדינים של תיאורי נוף וכמיהה אל ערכי הטבע הצרופים: צמיח-הפרחתה-פרי, שהם מתחזר נצחי ואמת בסיסית בחיננו.

בהלך רוח תס-לב ורומנטי מתאר בן-אמיתי את הכינרת בשלוותה ובזעפה, את צמחיית חופיה ואת בעלי-הכנף המסתודדים בה.

* לוי בן-אמיתי: כנרת (שירים); הקיבוץ המאוחד, 1971; 74 עמ'.